

Tomasz Czapiewski
Uniwersytet Szczeciński, Wydział Humanistyczny
email: tomasz.czapiewski@usz.edu.pl

Polska migracja do Szkocji po akcesji do Unii Europejskiej

The Polish Migration to Scotland after the Accession of Poland to the European Union

Abstrakt

Artykuł ma na celu analizę procesu polskiej migracji do Szkocji po roku 2004, przy wykorzystaniu metod ilościowych oraz jakościowych. Migracja opisywana jest w dwóch podstawowych wymiarach: za pomocą określenia skali przepływów migracyjnych (*flow*), tj. napływu i odpływu migrantów, oraz liczby cudzoziemców w danym czasie na terenie kraju (*stock*). W badaniach jakościowych kluczowe jest określenie motywacji, strategii migracyjnych, podejmowanych aktywności oraz mechanizmów integracji z lokalną społecznością. Analizy takie, prowadzone w niniejszym artykule, zostały uzupełnione o wprowadzający opis możliwych źródeł informacji na gruncie brytyjskim. W artykule uwzględniono również tło historyczne migracji polsko-szkockich oraz ogólnobrytyjski kontekst, nieodzowny w tym przypadku, jako że Szkocja formalnie stanowi wyłącznie część składową Zjednoczonego Królestwa.

Abstract

The article contains an analysis of the process of the Polish migration to Scotland after 2004 based on quantitative and qualitative methods. Migration is described in two basic dimensions: by defining the size of the flows, i.e. the inflow and outflow of migrants, and the number of foreigners in the country in a given time. In qualitative methods the key elements are motives, migration strategy, activities migrants engage in and mechanisms of integration with the local community. Such analyses carried out in the present article have been supplemented with an introductory description of possible British sources of information. A historical background of the Polish migration to Scotland has also been taken into consideration in the article, and so has the overall British context, which was indispensable in this case, as Scotland is part of the United Kingdom.

Wprowadzenie

Polska migracja do Szkocji może być badana zarówno pod względem ilościowymi, jak i jakościowym. W pierwszym przypadku opisywana jest w dwóch podstawowych wymiarach: za pomocą określenia skali przepływów migracyjnych (*flow*), tj. napływu i odpływu migrantów, oraz liczby cudzoziemców w danym czasie na terenie kraju (*stock*). W badaniach jakościowych kluczowe jest określenie motywacji, strategii migracyjnych, podejmowanych aktywności oraz mechanizmów integracji z lokalną społecznością. Analizy takie, prowadzone w niniejszym artykule, zostały uzupełnione o wprowadzający opis możliwych źródeł informacji na gruncie brytyjskim, pamiętając jednak, że badanie migracji w Szkocji jest trudniejsze niż w Anglii i Walii z powodu odrębnego sposobu zbierania danych¹. W artykule uwzględniono również tło historyczne migracji polsko-szkockich oraz ogólnobrytyjski kontekst, nieodzowny w tym przypadku, jako że Szkocja stanowi część państwa o nazwie „Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej” (*United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland – UK*)². Według klasyfikacji NUTS Szkocja jest regionem – jednostką poziomu NUTS 1.

Warto zwrócić uwagę na wiele problemów praktycznych związanych z pomiarami migracji – systemy ewidencjonowania przepływów są różnorodne, często objęte są nim osoby, które wyemigrowały na stałe, a pomijane są osoby migrujące krótkookresowo (np. na kilka miesięcy). Podobny problem mogą stanowić osoby z podwójnym obywatelstwem. Nierzadka jest też praktyka zmiany kraju przebywania przez emigranta (np. z Wielkiej Brytanii do Norwegii)³.

Podstawowym źródłem informacji⁴ są narodowe spisy powszechne ludności. Spis pozwala na dokładne zbadanie mieszkańców i gospodarstw domowych na terenie całego kraju, w tym Szkocji. Ostatni spis odbył się w roku 2011, zaś kolejny planowany jest na rok 2021. Odstęp czasowy między spisami stanowi jego największą słabość. W przypadku brytyjskim istotnym źródłem wiedzy był system rejestracji pracowników (*Worker Registration Scheme – WRS*)

¹ Zob. Marek Okólski, John Salt, „Polish Emigration to the UK after 2004; Why Did So Many Come?”, *Central and Eastern European Migration Review* 3 (2014): 14.

² Choć utożsamianie Wielkiej Brytanii i Zjednoczonego Królestwa należy do powszechnych błędów, to nie ma to szczególnego znaczenia w tym przypadku, jako że wszystkie wykorzystywane w niniejszym artykule systemy rejestrowe nie obejmują Irlandii Północnej.

³ *Notatka informacyjna. Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2015* (Warszawa: GUS, 2016), dostęp 15.01.2017, http://stat.gov.pl/files/gfx/porta-linformacyjny/pl/defaultaktualnosc/5471/2/9/1/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_czasowej_emigracji_z_polski_w_latach_2004-2015.pdf.

⁴ Jadwiga Gałka, „Przestrzenne rozmieszczenie poakcesyjnych imigrantów z Polski”, *Prace Geograficzne* 129 (2012): 9–10.

pochodzących z krajów, które przystąpiły do Unii Europejskiej (UE) w 2004 oraz 2007 roku. Funkcjonował on między majem 2004 a kwietniem 2011 roku. WRS umożliwiał określenie napływu imigrantów w zależności od ich narodowości oraz miejsca rejestracji w UK, nie pozwalał jednak na tym poziomie szczegółowości na określenie struktury demograficzno-społecznej. Do jego wad, z perspektywy badacza, zaliczyć należy brak obowiązku wyrejestrowywania się z WRS oraz pozostawienie poza jego zakresem osób prowadzących działalność gospodarczą. Być może najpełniejszym dostępnym źródłem wiedzy na temat migracji do Wielkiej Brytanii może być rejestr płatników ubezpieczenia społecznego (*National Insurance Number* – NINo), precyzyjniejszy niż WRS, ponieważ dotyczy także osób samozatrudnionych, choć dzielący z nim pewne bolączki – brak uszczegółowienia danych dla poszczególnych nacji oraz brak praktyki wyrejestrowywania. Do badania skali migracji może być w przypadku brytyjskim wykorzystywany też *Labour Force Survey*⁵ – narodowe badanie aktywności ekonomicznej ludności o charakterze szacunkowym.

Dotychczasowe badania wskazywały na istotne różnice w danych WRS i NINo. W przypadku Londynu w niektórych latach Polakom wydawano przeszło dwukrotnie więcej NINo niż WRS. Dla Szkocji różnica ta wynosiła 20–25%. Wynikać to może z kilku okoliczności. Po pierwsze, badacze szacują, że 25–40% Polaków w Wielkiej Brytanii (WB) nigdy nie wystąpiło o WRS⁶. Po drugie, niektórzy stawiają tezę, że wielu migrantów może rejestrować NINo w Londynie, do którego przybyli pierwotnie, aby później wystąpić po WRS w ostatecznym miejscu pobytu. Po trzecie, różnica ta może być także świadectwem tego, że wielu Polaków prowadzi własną działalność gospodarczą⁷.

Historia migracji polsko-szkockich

Migracje ludności między Polską a Szkocją mają długie tradycje. Imigranci ze Szkocji zaczęli pojawiać się na terenie Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVI wieku, głównie z przyczyn religijnych, ale też wykorzystując możliwości ekonomiczne w nowym miejscu zamieszkania. Początkowo skupiska Szkotów mieściły się na północy kraju, m.in. w Gdańsku, z czasem przenosiły się na

⁵ Zob. Arkadiusz Wiśniowski, „Combining Labour Force Survey Data to Estimate Migration Flows: The Case of Migration from Poland to the UK”, *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)* 180 (2016).

⁶ Catherine Harris, Dominique Moran, John R Bryson, „Polish Labour Migration to the UK: Data Discrepancies, Migrant Distributions, and Indicators of Entrepreneurial Activity”, *Growth and Change* 46 (2015): 197.

⁷ Harris i in., „Polish Labour”, 211.

południe, osiedlając się w Krakowie⁸. Szkoci najczęściej zajmowali się handlem, choć nie brakowało żołnierzy służących w wojsku koronnym. Świadectwem poziomu asymilacji może być fakt, że Szkot Alexander Chalmers z Dyce był czterokrotnie burmistrzem Warszawy w XVII wieku. Trudno określić liczbę szkockich emigrantów w tym czasie – pojawiały się szacunki sięgające nawet 100 tys.⁹, ale liczba ta była prawdopodobnie kilkukrotnie mniejsza. Na początku XIX wieku Ludwik Michał Pac sprowadził do swojego majątku w Dowspudzie liczną grupę osadników, w tym ok. 500 Szkotów, którzy założyli wieś o nazwie Szkocja.

Dopiero pod koniec XIX wieku można znaleźć ślady ruchów migracyjnych w przeciwnym kierunku – szkocki okręg Lanarkshire był drugim co do wielkości skupiskiem Polaków w Wielkiej Brytanii (zwłaszcza dystrykty Motherwell i Bothwell). Szacuje się, że mieszkało w nim ok. 1500 polskich imigrantów, którzy zostali sprowadzeni do pracy w hutach i kopalniach węgla w trakcie walki ze strajkami lokalnych pracowników¹⁰. Przed XXI wiekiem największy ruch ludności na linii Polska–Wielka Brytania, a także Polska–Szkocja, nastąpił w roku 1940, w okresie II wojny światowej. To właśnie w obozach w Biggar, Douglas i Crawford odbudowywały się Polskie Siły Zbrojne. Powstały tam I Korpus Polski miał za zadanie obronę 200-kilometrowego odcinka szkockiego wybrzeża – od Firth of Forth do Montrose.

Początkowo Polacy byli przyjmowani bardzo pozytywnie, a na terenie Szkocji powstawały liczne kluby polsko-szkockie, jednak pod koniec wojny i w pierwszych latach powojennych zaczęły być widoczne relatywnie częste przejawy postaw antypolskich. Ich źródłem była prawdopodobnie rosnąca konkurencja na rynku pracy w okresie po wojnie, a podczas jej trwania – powszechne oburzenie na liczne związki (formalne¹¹ i nieformalne) polskich żołnierzy z Brytyjkami. Polaków oskarżano także o faszyzm (głównie ze strony środowisk lewicowych, dla których antyradziecka postawa polskich emigrantów była niezrozumiała), zaś na gruncie szkockim widoczne były silne resentymenty antykatolickie (pojawiały się nawet określenia takie jak „papiescy szpiedzy”)¹². Kulminacją tych nastrojów była manifestacja „Poles Go Home”, która odbyła się w ratuszu miejskim

⁸ Zob. szerzej Waldemar Kowalski, *Wielka imigracja: Szkoci w Krakowie i Małopolsce w XVI – pierwszej połowie XVII wieku* (Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2014).

⁹ William Lithgow, *A Total Discourse of the Rare Adventures and Painful Peregrinations of Long Nineteen Years* (Nowy Jork: Cosimo Classic, 2005), 368.

¹⁰ Zob. Jerzy Zubrzycki, *Polish Immigrants in Britain. A Study of Adjustment* (Haga: Martinus Nijhoff, 1956), 40.

¹¹ Neal Ascherson szacuje liczbę takich mieszanych polsko-szkockich małżeństw na 2500. Neal Ascherson, „Ze słoniami w łóżku. Pokrewność szkocko-polskich doświadczeń w ciągu czterech stuleci”, *Przegląd Nauk Historycznych* 2 (2011): 162.

¹² Zubrzycki, „Polish Immigrants”, 80–82.

w Edynburgu w 1946 roku, zwieńczona przemówieniem antykatolickiego demagoga i radnego Johna Cormacka¹³. Warto też wspomnieć o niesławnym epizodzie stworzenia na szkockiej wyspie Bute, zwanej Wyspą Węży, obozu internowania dla (domniemanych) przeciwników Władysława Sikorskiego. Od końca lat 40. asymilacja polskiej mniejszości odbywała się już w sposób raczej bezproblemowy. Warto zwrócić uwagę, że do czasu II wojny światowej Szkoci uważali się zdecydowanie bardziej za naród emigrantów, a nie przyjmujący imigrantów. Polska imigracja (po)wojenna była do tego momentu największa w historii Szkocji (jeżeli nie bierze się pod uwagę mających wielowiekową historię osiedleń Irlandczyków).

W okresie powojennym, który przyniósł zwiększenie populacji polskich imigrantów w Wielkiej Brytanii w porównaniu do okresu przedwojennego, największe skupiska Polaków występowały w Edynburgu i okolicach (ok. 2000) oraz wspomnianym wcześniej Lanarkshire (ok. 1400)¹⁴. Łączną liczbę Polaków, którzy pozostali w Szkocji, szacuje się na 8000¹⁵, choć pojawiały się też znacznie odmienne dane¹⁶. Pochodzili oni w ogromnej większości z Polskiego Korpusu Przystosobienia i Rozmieszczenia (*Polish Resettlement Corps*), do którego trafiali zdemobilizowani żołnierze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (PSZ). Potomkowie tej fali polskiej migracji w większości w pełni się zasymilowali i nie kultywowali polskiej odrębności¹⁷, choć na terenie Edynburga i Glasgow działały przez dekady organizacje zrzeszające członków polskiej społeczności. Można tu wspomnieć o słynnym Klubie Sikorskiego w Glasgow czy Edynburskim Biuletynie Informacyjnym wydawanym w latach 1949–1983¹⁸, jakkolwiek jego losy oddają też skalę i intensywność wewnętrznych sporów w obrębie tej społeczności. Przed 2005 rokiem można wskazać jeszcze dwie fale polskiej emigracji do Wielkiej Brytanii (o dużo mniejszej skali) – migracja solidarnościowa w okresie stanu wojennego oraz po ustrojowym przełomie na początku lat dziewięćdziesiątych¹⁹, choć dotyczyły one Szkocji już w bardzo niewielkim stopniu.

¹³ Ascherson, „Ze słoniami”, 164.

¹⁴ Zubrzycki, „Polish Immigrants”, 70.

¹⁵ Keith Sword, *Identity in Flux: the Polish Community in Britain* (London: School of Slavonic and East European Studies University of London, 1996).

¹⁶ Karin Friedrich podaje liczbę 22 000. Zob. Karin Friedrich, *Linking Northern Communities Socially, Culturally and Economically: East European Immigration in Scotland*, dostęp 10.01.2017, http://www.scottishinsight.ac.uk/Portals/50/Occasional%20papers/2.%20Occasional%20Paper%202_Linking%20Northern%20Communities.pdf.

¹⁷ Zob. Ascherson, „Ze słoniami”, 159.

¹⁸ Zob. szerzej Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Edynburski Biuletyn Informacyjny (1949–)”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 13 (2010): 202–222.

¹⁹ Monika Gacek, „Strategie migracyjne Polaków po 2004 roku. Przypadek Szkocji”, *Pogranicze. Polish Borderland Studies* 1 (2013): 108.

Polska migracja do Wielkiej Brytanii po 2004 roku

Przystąpienie do Unii Europejskiej i brak ograniczeń dotyczących przepływu osób w Wielkiej Brytanii rozpoczął jedną z największych fal migracyjnych w historii Polski. Według danych GUS dynamika migracji do WB największa była w latach 2004–2007, kiedy to liczba Polaków w tym kraju stanowiła odpowiednio 150 tys., 340 tys., 580 tys. i 690 tys.²⁰ Przyrost wyniósł więc w odstępie trzech lat 540 tys., a nie uwzględnia się w tej liczbie osób, które w tym okresie wyjechały, a następnie wróciły do Polski. W roku 2015 w WB przebywało 720 tys. Polaków, co w połączeniu z innymi danymi może stanowić świadectwo istotnego ruchu powrotnego do Polski (lub zmiany miejsca docelowego migracji). Dla porównania, w latach 2004–2007 liczba polskich migrantów na całym świecie, wedle szacunków GUS, wzrosła z 1 mln do 2 mln 270 tys. W roku 2015 wynosiła 2 mln 397 tys. Szacuje się, że około 80% czasowych emigrantów z Polski przebywa za granicą co najmniej 12 miesięcy.

W latach 2006–2008 średnio ponad 70% WRS udzielanych w WB migrantom z EU8²¹ dotyczyło Polaków (w rekordowym I kwartale 2007 – ponad 80%), ale od roku 2009 – już mniej niż 50%. Dynamika imigracji z krajów EU8 osiągnęła szczytowe rozmiary w roku 2007, a od 2009 utrzymuje względnie stabilną wielkość, w odróżnieniu od imigracji z krajów EU15 (kraje tzw. starej Unii) oraz EU2 (Bułgaria i Rumunia). Choć między poszczególnymi nacjami EU8 istnieją różnice, to dostrzegalne są podstawy uzasadniające generalizację²².

Przyczyny masowości polskiej emigracji do Wielkiej Brytanii są złożone, ale dają się podsumować stwierdzeniem: „właściwi ludzie, we właściwym czasie, we właściwych okolicznościach”²³. Znaczenie emigracji może oddać szacunek przepływów pieniężnych – w latach 2004–2009 polscy migranci przesłali do Polski ok. 21 mld euro²⁴. Widoczne w powyższych statystykach późniejsze zmniejszenie skali emigracji do Wielkiej Brytanii przypisuje się najczęściej brytyjskiej recesji, osłabieniu kursu funta i rozwojowi gospodarczemu w Polsce²⁵.

²⁰ Notatka, 4.

²¹ Mianem EU8 określa się osiem państw z Europy Środkowo-Wschodniej, które wstąpiły do Unii Europejskiej w 2004 roku.

²² Zob. szerzej Anne White, *Polish Migration in the UK – Local Experiences and Effects*, (AHRC Connected Communities Symposium: Understanding Local Experiences and Effects of New Migration 2011), 3, dostęp 5.01.2017, http://opus.bath.ac.uk/26615/1/A._White_Polish_Migration_in_the_UK.pdf.

²³ Okólski, Salt, „Polish Emigration”, 30–31.

²⁴ Ryszard Bera, Mariusz Korczyński, *Dystans społeczny emigrantów polskich wobec „obcych” i „innych”* (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2012).

²⁵ Zob. szerzej Catherine Harris, Dominique Moran, John R Bryson, „EU Accession Migration: National Insurance Number Allocations and the Geographies of Polish Labour Immigration to the UK”, *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie* 103 (2012): 211.

Emigracja polska w Wielkiej Brytanii charakteryzuje się dużym rozproszeniem przestrzennym. W 2008 roku nie było w Wielkiej Brytanii ani jednego terytorium jednostki władzy lokalnej (*local authority*)²⁶, w którym nie znajdował się choć jeden Polak²⁷. Polacy i inni imigranci z grupy EU8 dotarli do miejsc, które do tego czasu nie miały żadnych doświadczeń z imigrantami²⁸. W przeszłości fale migracyjne miały wyraźne ośrodki skupienia w pojedynczych miastach lub regionach. Rozproszenie polskiej emigracji traktowane jest najczęściej jako świadectwo ekonomicznych motywacji. Polscy emigranci są mobilni w obrębie Wielkiej Brytanii, przenosząc się do miejsc, gdzie istnieje niedobór pracowników, czyli często takich, gdzie dotychczasowa liczba imigrantów była niewielka. Powyższa obserwacja²⁹ i mechanizm przyczynowy bywają podważane³⁰, ale co najważniejsze – stwierdzenie o rozproszeniu nie może być traktowane jako tożsame ze stwierdzeniem o całkowitej równomierności geograficznego rozkładu polskich imigrantów. Co więcej, dostrzeżono pewne zmiany po rozpoczęciu recesji w Wielkiej Brytanii – spadki były największe w dotychczas najpopularniejszych miejscach docelowych, takich jak Londyn czy Peterborough, a najmniejsze w regionach z licznymi obszarami wiejskimi. Warto dodać, że im dłuższy pobyt w Wielkiej Brytanii, tym mniejsza mobilność wewnętrzna.

Należy zgodzić się z tezą, że z perspektywy brytyjskiej polscy migranci spełniali dwie odrębne funkcje. Po pierwsze, w okresie prosperity stanowili elastyczny zasób pracowników, który zaspokajał potrzeby przekraczające możliwości lokalnego rynku pracy. Po drugie, wysoka etyka pracy i gotowość do wykonywania każdego zawodu pozwoliły także zajmować stanowiska, na które nie można było

²⁶ Wyrażenie trudne do przetłumaczenia, ponieważ podział terytorialny Zjednoczonego Królestwa jest niejednolity, także w obrębie samej Anglii.

²⁷ Zob. Sumi Rabindrakumar, „Mapping Migration”, *The Guardian*, 27.02.2008, dostęp 10.01.2017, <https://www.theguardian.com/society/2008/feb/27/immigrationandpublicservices.immigration>.

²⁸ Zob. Franck Duvell, Michal Garapich, „Polish Migration to the UK: Continuities and Discontinuities”, *Centre on Migration, Policy and Society Working Paper* 84 (2011).

²⁹ Odmiennie ocenia układ przestrzenny migracji m.in. Jadwiga Gałka, która stwierdza, że „po rozszerzeniu Unii przestrzenny wzorzec osiedlania się Polaków nie uległ większym zmianom i nawiązywał do (...) tradycyjnego rozmieszczenia imigrantów” (tzn. takiego, gdzie większe skupiska polonijne koncentrowały się wokół lokalizacji baz wojskowych oraz obozów adaptacyjnych dla zdemobilizowanych żołnierzy), ponieważ sieci migracyjne pełniły istotne pozytywne funkcje w przypadku pierwszych migracji. Choć z drugiej strony autorka przyznaje, że „dominacja napływu Polaków zaznaczyła się wtedy na terenach wiejskich oraz w małych miastach. W przypadku dużych ośrodków, takich jak np. Londyn, Birmingham, Manchester, sytuacja była odwrotna – tu, mimo dużego bezwzględnie napływu emigrantów z Polski, ich udział w ogólnym napływie był stosunkowo niewielki”. Zob. szerzej: Jadwiga Gałka, „Przestrzenne rozmieszczenie poakcesyjnych imigrantów z Polski”, *Prace Geograficzne* 129 (2012): 12–13, 19.

³⁰ Ben Rogaly, „Intensification of Workplace Regimes in British Agriculture: The Role of Migrant Workers”, *Population, Space and Place Volume* 14 (2008): 497–510.

znaleźć zainteresowanych lokalnych mieszkańców, a funkcja ta aktualna była także w warunkach recesji gospodarczej³¹.

W Polsce silnie słyszalny w kontekście emigracji brytyjskiej był dyskurs utraty dzieci, który koncentrował się na dysproporcji współczynnika dzietności w Polsce (ok. 1,3), a wśród Polek na emigracji³². W WB Polki zaczęły w 2010 roku przewodzić w klasyfikacji liczby urodzeń wśród kobiet urodzonych poza krajem. W latach 2010–2015 Polki w WB urodziły odpowiednio 19 762, 20 495, 21 156, 21 275, 22 122 oraz 22 928 dzieci, czyli 2,7–3,3% wszystkich dzieci urodzonych na terenie kraju. Co interesujące, z 22 928 przypadków dzieci polskich matek w 2015 roku, w 16 449 ojcem był Polak (71%). Dla porównania, Polacy byli ojcami dzieci z kobietami niepochodzącymi z Polski tylko w 1255 przypadkach³³.

Polska migracja do Szkocji po 2004 roku

Dane w tabeli 1 jednoznacznie wskazują na popularność Szkocji w przypadku emigracji z Polski do Wielkiej Brytanii. Relatywnie częsty wybór tego regionu przez polskich emigrantów ma stabilny w czasie charakter, niezależnie od istotnych wahań samej wielkości migracji do Wielkiej Brytanii. W okresie 2005–2016 mieści się on w przedziale 8,49–10,41%. Skalę tej popularności oddaje porównanie do wyborów osiedleńczych imigrantów z innych krajów. Wśród wszystkich imigrantów do Wielkiej Brytanii średnio 6,16% wybiera Szkocję – a warto zwrócić uwagę, że w rekordowych pod tym względem latach 2006–2007 Polacy stanowili ponad 30% wszystkich imigrantów do Wielkiej Brytanii, mając istotny wpływ na zwiększenie średniej. Zarówno wśród imigrantów z krajów tzw. starej Unii czy EU2 oraz badanych pojedynczo krajów z grupy EU8, proporcje te były niższe. Z nacji EU8 w Szkocji niedoreprezentowani byli (w porównaniu do Anglii) Litwini i Słowacy, zaś nadreprezentowani tylko Polacy.

³¹ Zob. szerzej David McCollum, Lorraine Cook, Canford Chiroro, Alison Platts, Franca MacLeod, Allan Findlay, *Spatial, Sectoral and Temporal Trends in A8 Migration to the UK 2004-2011. Evidence from the Worker Registration Scheme* (Southampton: University of Southampton, 2012), 34–35.

³² Zob. szerzej Krystyna Slany, Magdalena Ślusarczyk, „Migracje zagraniczne Polaków w świetle NSP 2011. Trendy i charakterystyki socjo-demograficzne, w: *Młoda polska emigracja w UE jako przedmiot badań psychologicznych, socjologicznych i kulturowych*, red. Dorota Praszalowicz, Magdalena Łuźniak-Piecha, Joanna Kulpińska (Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Umiejętności, 2013), 20.

³³ Office for National Statistics, *Information on Parents' Country of Birth Statistics. England and Wales* (wydania z lat 2010–2015), dostęp 11.01.2017, <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/livebirths/bulletins/parentscountryofbirthenglandandwales/previousReleases>.

Tabela 1. Odsetek osób migrujących do Wielkiej Brytanii, które zarejestrowały NINo w Szkocji

Rok	Wszyscy	EU15	EU2	Litwa	Polska
2002	4,30	6,47	2,69	1,98	1,51
2003	4,59	6,83	2,32	0,99	2,18
2004	4,74	6,22	2,65	3,21	5,02
2005	6,47	7,35	4,70	4,63	8,66
2006	7,30	6,69	4,07	4,63	10,19
2007	7,25	6,37	3,41	5,15	10,05
2008	6,94	6,14	5,25	4,84	10,03
2009	6,82	6,79	6,58	5,71	10,41
2010	5,93	6,26	8,14	5,20	9,69
2011	5,91	5,64	5,87	5,58	9,39
2012	6,75	5,83	6,83	6,28	10,08
2013	6,43	5,50	7,33	5,63	9,07
2014	5,70	5,63	3,84	5,09	8,76
2015	5,64	5,59	3,61	5,24	8,49
2016	5,46	5,19	3,91	4,89	8,50
Razem	6,16	5,99	4,40	5,14	9,34

Źródło: opracowanie własne przy wykorzystaniu programu Stat-Xplore do generowania danych NINo.

Przy porównaniach między Anglią a Szkocją trzeba mieć na uwadze dwie sprawy. Po pierwsze, ogromną różnicę liczby ludności (Szkocja 5,2 mln, a Anglia 55 mln). Po drugie, obserwowane między Anglią i Szkocją różnice w wielu przypadkach przestają występować, jeżeli wyłączy się z badania Londyn lub generalnie cały region Anglii Południowo-Wschodniej, który stanowi zazwyczaj element odstający³⁴. To ostatnie zastrzeżenie jest jednak relatywnie mniej istotne w przypadku polskich procesów migracyjnych, gdyż Szkocja wykazuje większe podobieństwo do Londynu niż pozostałe regiony angielskie.

Przeszkodą w migracji w pierwszych latach XXI wieku mógł być brak bezpośrednich połączeń lotniczych ze Szkocją, a położenie tego regionu powoduje, że podróż autobusowa z Polski należy do szczególnie długotrwałych. Odstraszac mógł też dialekt języka angielskiego używany przez Szkotów (*Scots*), który wielu Polakom mógł wydawać się trudny i niezrozumiały. Polacy przebywający w Szkocji, poza tęsknotą za domem, często skarżą się również na lokalną, deszczową pogodę, która doskwiera zwłaszcza w pierwszych miesiącach pobytu³⁵.

³⁴ Zob. Helen Packwood, Allan Findlay, *Immigration to Scotland and the Constitutional Change Debate: Geography, Difference and the Question of Scale* (Southampton: ESRC Centre for Population Chang, 2014), 23–24.

³⁵ Gacek, „Strategie migracyjne”, 110.

Anna Gąsior-Niemiec podaje cztery przyczyny rosnącej popularności wyjazdów do Szkocji:

- zmniejszenie liczby atrakcyjnych i dostępnych miejsc pracy w Anglii, Walii i Irlandii Północnej,
- relatywnie mniejsza skala kryzysu gospodarczego na terenie Szkocji,
- narastanie ksenofobicznych postaw w społeczeństwie angielskim, w pewnym stopniu legitymizowanych selektywną polityką premiera Davida Camerona, walczącego o ograniczenie uprawnień socjalnych imigrantów z Europy Środkowo-Wschodniej,
- inkluzywna wizja szkockiego narodu, otwartego na imigrantów, opartego na wartościach i kulturze, a nie kwestiach etnicznych, deklarowana przez szkockich przywódców politycznych³⁶.

Ostatnie zjawisko może mieć związek także z tym, że Polacy pozwolili na realizację celów szkockiej polityki demograficznej³⁷.

Tabela 2. Liczba Polaków rejestrujących NINo w Szkocji i Wielkiej Brytanii w latach 2002–2016

Rok	Szkocja	WB
2002	71	4 707
2003	205	9 395
2004	1 917	38 172
2005	12 455	143 797
2006	19 464	190 918
2007	24 060	239 299
2008	15 132	150 886
2009	8 877	85 233
2010	7 217	74 466
2011	7 865	83 803
2012	8 077	80 131
2013	10 068	111 022
2014	9 383	107 067
2015	9 419	110 970
2016	6 234	73 324
Razem	140 449	150 3185

Dane za 2016 dotyczą wyłącznie trzech pierwszych kwartałów.

Źródło: opracowanie własne przy wykorzystaniu programu Stat-Xplore do generowania danych NINo.

³⁶ Anna Gąsior-Niemiec, „Polscy emigranci wobec referendum w sprawie niepodległości Szkocji”, *Polityka i społeczeństwo* 13 (2015): 45.

³⁷ Zob. szerzej Packwood, Findlay, *Immigration*, 34.

Polska migracja do Szkocji utrzymywała znaczne rozmiary także w okresie recesji (tab. 2). Docierała nie tylko do miast, ale również terenów wiejskich, gdzie Polacy znajdowali zatrudnienie w rolnictwie, przetwórstwie czy turystyce. Według danych WRS, 40% kart rejestracyjnych przyznawanych Polakom dotyczyło tych branż. Dodatkowo 23% mieściło się w wieloznaczonej kategorii „administracja, biznes i zarządzanie”. Mimo że tylko ok. 1% miejsc pracy w UK znajduje się w sektorze rolniczym, to w rolniczych okręgach Angus oraz Perth Kinross w latach 2004–2011 prawie 20% wszystkich WRS wydawanych było Polakom³⁸. Dane WRS z lat 2006–2011 potwierdzają, że dobrym predyktorem liczby nowych polskich migrantów była liczba wakatów zarejestrowanych w Jobcentre Plus³⁹ (finansowana przez rząd instytucja odgrywająca rolę m.in. agencji pracy).

Tabela 3. Procentowy udział emigrantów z poszczególnych krajów EU8 w latach 2002–2016 (na podstawie liczby wydanych NINo)

Rok	Państwa								
	Polska	Litwa	Słowacja	Czechy	Estonia	Węgry	Łotwa	Słowenia	EU8
2002	0,31	0,45	0,43	0,88	0,70	0,33	0,21	3,16	0,37
2003	0,63	1,00	0,62	0,99	0,83	0,42	0,35	2,95	0,66
2004	2,54	3,42	3,31	3,92	4,64	1,26	2,23	9,68	2,69
2005	9,57	9,26	11,95	10,95	13,12	3,82	8,11	8,61	9,27
2006	12,69	7,70	12,70	9,20	9,45	4,41	6,85	6,56	10,83
2007	16,03	7,07	15,53	10,33	7,33	6,86	5,60	8,29	13,11
2008	10,06	5,25	13,08	8,79	6,27	7,26	4,78	7,86	9,05
2009	5,67	6,93	7,34	7,31	8,55	6,79	12,07	5,15	6,57
2010	4,94	12,02	5,77	6,10	9,74	7,03	16,98	4,83	6,93
2011	5,56	11,96	5,03	6,46	10,22	8,87	12,96	4,75	7,13
2012	5,32	8,35	4,98	6,51	7,19	10,76	7,81	4,22	6,33
2013	7,36	8,22	6,25	7,90	7,47	13,24	7,91	5,81	7,90
2014	7,10	6,54	5,57	7,89	5,88	11,04	5,65	9,48	7,16
2015	7,35	6,92	4,64	7,88	5,33	10,98	5,15	11,05	7,24
2016	4,86	4,90	2,79	4,90	3,28	6,91	3,34	7,63	4,76

Uwaga: dane za 2016 dotyczą wyłącznie trzech pierwszych kwartałów. Pogrubioną czcionką wyróżniono wartości powyżej 10%. Wartość wyliczono ze stosunku liczby migrantów z danego kraju do Szkocji w danym roku i w całym okresie 2002–2016.

Źródło: opracowanie własne przy wykorzystaniu programu Stat-Xplore do generowania danych NINo.

Do interesujących wniosków prowadzi analiza rozkładu wielkości migracji z poszczególnych krajów grupy EU8 do Szkocji w latach 2004–2016 (tab. 3). Tylko

³⁸ McCollum i in., *Spatial*, 21.

³⁹ Tamże.

jeden kraj (Słowacja) wykazał bardzo podobny rozkład do Polski. Oba kraje charakteryzuje istotny wzrost od 2005 roku, szczyt w 2007 roku, mocny spadek do 2009 i od tego czasu względna stabilizacja. Ale już emigracja z Litwy największe rozmiary miała w latach 2010–2011, w przypadku Estonii można mówić o dwóch szczytach: 2005 i 2011, zaś emigracja z Węgier do Szkocji koncentrowała się w latach 2012–2015. Największa emigracja ze Słowenii do Szkocji miała miejsce w 2015 roku.

Polska społeczność w Szkocji

Jak wskazano wyżej, Szkocja od 2005 roku zaczęła należeć do najpopularniejszych kierunków migracyjnych w obrębie Wielkiej Brytanii. W efekcie, w 2011 roku 9% Polaków w Wielkiej Brytanii zamieszkiwało na terenie Szkocji i stanowili oni tam 15% obywateli urodzonych poza Zjednoczonym Królestwem (dla porównania – na terenie całego kraju odsetek ten wynosił 8,4%). W opinii brytyjskich badaczy, dominacja migrantów urodzonych w Polsce jest najistotniejszą różnicą między danymi ze Szkocji i Anglii⁴⁰.

Według spisu powszechnego z 2011 roku w Szkocji mieszka 148 000 Europejczyków urodzonych poza Zjednoczonym Królestwem, z czego 37% to Polacy, 15,5% Irlandczycy, a 15% Niemcy⁴¹. Wielu badaczy zwraca uwagę na poważne ryzyko niedoszacowania liczby emigrantów z Europy Środkowo-Wschodniej, zwłaszcza że częściej i dokładniej analizowane są społeczności pochodzące z Azji lub Afryki. Niektórzy wspominają np. o liczbie 100 tysięcy Polaków przebywających realnie w Szkocji⁴². Spis powszechny z 2011 roku określił liczbę osób urodzonych w Polsce, a zamieszkałych w Szkocji, na 55 231. W tym samym spisie, jeżeli chodzi o kategorie etniczne, w kategorii Biały (Polak) wyróżniono 61 201 osób. Różnica wynika głównie z rosnącej w ostatnich latach liczby osób urodzonych w Szkocji w rodzinach polskich emigrantów (wykres 1).

Dane spisowe pokazują, że trzy miasta w Szkocji mają największy odsetek osób urodzonych poza Szkocją: Edynburg, Glasgow i Aberdeen. Według spisu największe skupiska Polaków w liczbach bezwzględnych to Edynburg 12 820, Glasgow 8406 oraz Aberdeen 7031. Porównując jednak wielkość polskiego skupiska do wielkości miasta oraz liczby emigrantów z innych krajów, widoczne jest,

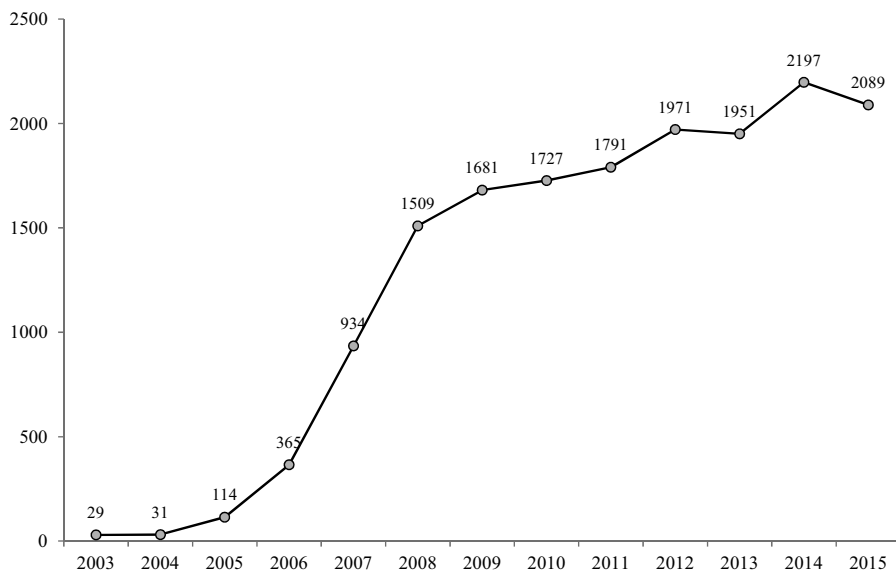
⁴⁰ Zob. szerzej Packwood, Findlay, *Immigration*, 15

⁴¹ Wszystkie dane dotyczące spisu powszechnego w Szkocji w 2011 roku pozyskano ze strony <http://www.scotlandscensus.gov.uk/>, dostęp 15.01.2017.

⁴² Zob. Magdalena Czarnecka, *Analiza społeczności oraz środowiska polonijnego w Szkocji pod kątem przygotowania działań do kampanii profrekwencyjnej w ramach projektu „Jesteś u siebie, zagłosuj”* (Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2015), 14.

że Glasgow cieszy się wyraźnie mniejszą popularnością wśród polskich migrantów. Jeżeli chodzi o odsetek Polaków w całkowitej populacji miast, to największy jest on w Fraserburghu 5,2%, Aviemore 4,42% oraz Banff 4,41%. Fraserburgh i Banff znajdują się w okręgu Aberdeenshire – w pobliżu wspomnianego Aberdeen.

Wykres 1. Liczba urodzeń z matek urodzonych w Polsce w Szkocji w latach 2003–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestrów National Records Scotland.

Biorąc pod uwagę podział Szkocji na 59 okręgów wyborczych (w wyborach do Parlamentu Zjednoczonego Królestwa) można dostrzec, że spośród dokonanych łącznie 140 449 rejestracji NINo przez polskich obywateli, ok. 25% miało miejsce w czterech okręgach: Edinburgh North and Leith (11 133 osób), Perth and North Perthshire (9400), Aberdeen North (8056), Edinburgh East (7733). Próg 2000 NINo dla polskich obywateli przekroczone łącznie w 23 okręgach, poza wyżej wymienionymi są to: Inverness, Nairn, Badenoch and Strathspey (5671), Aberdeen South (5481), Glasgow Central (5311), Edinburgh South West (5170), Livingston (4449), Banff and Buchan (3604), Dundee West (3185), Angus (3065), Glasgow South West (2889), Glasgow East (2798), North East Fife (2787), Kirkcaldy and Cowdenbeath (2692), Glasgow North East (2628), Ross, Skye and Lochaber (2565), Edinburgh West (2525), Motherwell and Wishaw (2377), Linlithgow and East Falkirk (2368), Edinburgh South (2306) oraz Paisley and Renfrewshire South (2046).

Z perspektywy celów niniejszego artykułu najwięcej informacji wnosi część szkockiego spisu powszechnego, która odnosi się do grup etnicznych. W 2011 roku wykorzystywany był podział na następujące grupy etniczne: Białe – Szkoty; Białe – Inni Brytyjczycy; Białe – Irlandczycy; Białe – Rom; Białe – Polak; Białe – Inni Białe; Mieszane; Pakistańczyk; Hindus; Banglijczyk; Chińczyk; Inni Azjaci; Afrykanin; Karaib lub Czarny; Arab; Inny. W 2001 roku nie wykorzystywano w spisie kategorii etnicznej Białe – Polak, co utrudnia badania porównawcze, ale i tak celowość takich badań byłaby ograniczona wobec ogromnej różnicy rozmiarów polskiej społeczności w Szkocji między wymienionymi spisami.

Badania spisowe z 2011 roku, dotyczące polskiej grupy etnicznej ukazują, że choć łączna liczba kobiet i mężczyzn jest zrównoważona, to brak tej równowagi w poszczególnych grupach wiekowych (tab. 4). W grupie 18–29 lat widoczna jest nadreprezentacja kobiet, którą w grupie 35–49 lat zastępuje znaczna nadreprezentacja mężczyzn. Przewaga kobiet pojawia się ponownie w grupach wiekowych 60+, choć wyjątkiem jest tu, nieliczna, podgrupa 80+, gdzie występuje przewaga mężczyzn. Można postawić hipotezę, że ma to związek z odmiennymi rolami/przyczynami migracji osób w tym wieku. W przypadku kobiet 60+ wiąże się to prawdopodobnie z pomocą w prowadzeniu gospodarstwa domowego i opieką nad dzieckiem. W przypadku mężczyzn 80+ przyczyną może być niedołężność i niemożność samodzielnego funkcjonowania w Polsce (np. po owdowieniu). Można dostrzec też pewien model polskiej rodziny w Szkocji – ponad połowa Polaków w Szkocji w 2011 roku mieściła się w grupach wiekowych 0–4 i 25–34 lata.

Aż 82% rodzin, gdzie występują Polacy, ma charakter etnicznie homogeniczny (podobna wartość występuje u rodowitych Szkotów – 84%, ale np. u pochodzących z Afryki tylko 49%). 42% polskich gospodarstw domowych ma co najmniej jedno dziecko na utrzymaniu (*dependent children*), tylko w rodzinach Banglijczyków i Pakistańczyków współczynnik ten jest wyższy. W 61% polskich rodzin z dziećmi najmłodsze dziecko jest w wieku 0–4 lat; wśród rodowitych Szkotów odsetek ten wynosi 37%. Polskie gospodarstwa domowe wyróżniają się jednocześnie posiadaniem wyłącznie jednego dziecka (choć trudno określić, czy jest to wynik przyjętego modelu rodziny, czy relatywnie młodego wieku rodziców). W 62% polskich gospodarstw domowych z dziećmi występuje 1 dziecko, a w tylko 8% troje lub więcej (dla porównania wśród Pakistańczyków 36%, zaś Szkotów 13%). Najpopularniejszy model gospodarstwa domowego to małżeństwo z dziećmi (38%). Od Szkotów Polacy jednak odróżniają się tym, że liczba małżeństw bezdzietnych w porównaniu do małżeństw z dziećmi jest zdecydowanie niższa. Świadczy to prawdopodobnie o tym, że choć popularne są związki nieformalne, to w przypadku posiadania dzieci małżeństwo uważane jest wśród polskich emigrantów za wskazane.

Tabela 4. Polacy w Szkocji w 2011 roku według płci i wieku

Wiek	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Stosunek liczbo- wy mężczyzn do kobiet	Udział danej grupy wiekowej w całej populacji
Razem	61 201	30 990	30 211	1,02	100,00
0–4	6 344	3 243	3 101	1,04	10,37
5–9	3 170	1 616	1 554	1,03	5,18
10–14	2 519	1 305	1 214	1,07	4,12
15	461	251	210	1,19	0,75
16–17	828	434	394	1,10	1,35
18–19	974	441	533	0,82	1,59
20–24	6 538	2 779	3 759	0,73	0,01
25–29	14 576	6 828	7 748	0,88	23,82
30–34	11 412	6 175	5 237	1,17	18,65
35–39	519	2 934	2 256	1,30	0,85
40–44	2 666	1 504	1 162	1,29	4,36
45–49	2 181	1 208	973	1,24	3,56
50–54	1 839	948	891	1,06	3,00
55–59	1 125	623	502	1,24	1,84
60–64	517	227	290	0,78	0,84
65–69	156	56	100	0,56	0,25
70–74	102	35	67	0,52	0,17
75–79	80	26	54	0,48	0,13
80–84	141	79	62	1,27	0,23
85+	382	278	104	2,67	0,62

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Scotland Census 2011*.

W 92% gospodarstw domowych polskich emigrantów używa się języka polskiego. W żadnej innej grupie etnicznej ten wskaźnik nie przekracza 84% (taki odsetek występuje wśród zaskakująco licznej diaspory chińskiej w Szkocji). Jest to prawdopodobnie częściowo związane ze słabą znajomością języka – tylko 72% Polaków (w tym przypadku badano wyłącznie osoby powyżej 3. roku życia) deklarowało, że zna język angielski dobrze lub bardzo dobrze, a 71% oceniało, że potrafi mówić, czytać i pisać po angielsku. W tych dwóch kategoriach Polacy wypadają najgorzej ze wszystkich wyodrębnionych w spisie grup etnicznych.

Pośród polskich migrantów 41% przyjechało do Szkocji w wieku 16–24, zaś 28% w wieku 25–34, co nie odbiega istotnie od innych grup etnicznych migrantów. Spis wskazał, że w obrębie polskiej grupy etnicznej 90% osób urodziło się w Polsce, zaś 9% w Szkocji, co stanowi wśród badanych grup etnicznych największy odsetek osób urodzonych poza Szkocją. Również największy odsetek

deklaruje posiadanie wyłącznie innej niż brytyjska⁴³ tożsamości narodowej (*national identity*) – 80,1%. Można założyć, że w ogromnej większości przypadków chodziło o polską tożsamość. Co ciekawe, aż 10,3% Polaków deklaruje łączenie tożsamości szkockiej i innej (polskiej), 4,6% wyłącznie szkocką, zaś wyłącznie brytyjską tylko 1,8%. Polacy odróżniają się od innych mniejszości w Szkocji więc nie tylko przywiązaniem do ojczystej tożsamości narodowej, ale także preferowaniem tożsamości szkockiej nad brytyjską.

Polaków w Szkocji wyróżnia też największy odsetek katolików (77%, wśród Irlandczyków 67%, a w pozostałych grupach poniżej 25%). 11% Polaków deklaroowało się jako osoby niewierzące, 7% nie określiło swojego wyznania. W Szkocji większą homogeniczność w kwestii wyznania prezentują tylko Pakistańczycy (91% to muzułmanie) i Banglijczycy (80% muzułmanów).

Polska społeczność w Szkocji składała się w 51% z mężczyzn i 49% kobiet, niewiele odbiegając od średniej w całej szkockiej populacji – 48% mężczyzn, 52% kobiet. Polacy stanowili wyraźnie najmłodszą grupę etniczną – 85% było w wieku poniżej 40. roku życia, podczas gdy dla całej populacji odsetek ten wynosił tylko 48% (choć to głównie wynik struktury demograficznej rodowitych Szkotów, wszystkie społeczności imigranckie są młodsze). Tylko 1% Polaków w Szkocji przekroczył 65. rok życia. Polska społeczność może też być uznana za najzdrowszą – aż 91% Polaków nie deklaruje żadnej choroby przewlekłej, a 95% żadnych ograniczeń życiowych w związku z chorobami.

Na terenach wielkich miast (*large urban areas*) zamieszkiwało 59% Polaków, ale w przypadku innych grup etnicznych imigrantów są to wyższe odsetki: np. Chińczycy i Arabowie 77%, Pakistańczycy 78%. Polacy częściej niż inni imigranci wybierali mniejsze miasta i miasteczka (*other urban areas, small towns*).

Prowadzone na mniejszych grupach badania jakościowe wykazały, że Polacy w Szkocji oceniają, iż wzajemne relacje w polskiej społeczności opierają się głównie na rywalizacji, a nie na pomocy. Polscy migranci z XXI wieku byli zazwyczaj zdystansowani wobec kontaktów z powojenną Polsnią. Widoczna była także silna fragmentacja w obrębie społeczności i wroga postawa wobec tych Polaków, którym nie powiodło się w Szkocji – bezdomnych, pochodzenia romskiego, czy tych, którzy nie posiadli znajomości języka angielskiego⁴⁴. Poziom zintegrowania polskiej społeczności jest słabszy niż w przypadku Litwinów czy Słowaków⁴⁵. Z drugiej strony, zapobiega to tworzeniu się „narodowych gett”, zwiększa mobilizację do nauki języka angielskiego i integrację ze szkocką

⁴³ Mianem brytyjskich tożsamości określa się tożsamość szkocką, walijską, angielską oraz właściwą brytyjską (ogólnobrytyjską).

⁴⁴ Friedrich, *Linking Northern*, 8.

⁴⁵ Zob. European Commission Integration Fund, dostęp 12.01.2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/integration-fund_en.

społecznością. Badania wskazują, że emigranci z Polski mają większą wiedzę na temat systemu politycznego czy pomocy społecznej w Szkocji niż przedstawiciele innych nacji EU8⁴⁶. Dostrzegalna jest czasem wrogość ze strony innych nacji EU8 wobec Polaków, co może mieć związek także z tym, że Litwini, Słowacy etc. są często błędnie utożsamiani przez „przeciętnych” Szkotów z Polakami jako zdecydowanie najliczniejszą nacją migrantów z tego regionu (i nie tylko)⁴⁷.

Można jednoznacznie stwierdzić, że polscy imigranci w Szkocji nie są grupą homogeniczną. Strategie migracyjne Polaków związane są z charakterystyką ich zawodu, grupy społecznej oraz wykształcenia⁴⁸. Można wśród polskich emigrantów wyróżnić „bociany” – są to migranci sezonowi, którzy chcą w jak najkrótszym czasie uzyskać jak największe korzyści ekonomiczne, by po kilku miesiącach (najczęściej wakacyjnych), wrócić do Polski i ponownie migrować w kolejnym roku⁴⁹. Drugą grupę stanowią „chomiki”, dążące do zgromadzenia jak największej ilości środków w czasie dłuższego pobytu, aby zaoszczędzone pieniądze spożytkować na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub zakup mieszkania po powrocie. Trzecią grupę stanowią „buszujący” – najmłodszy, najczęściej zmieniający miejsce zamieszkania i pracy, gotowi nawet zmienić kraj docelowy migracji. Czwarta grupa to „łososie” – emigranci, którzy albo osiedli na stałe, albo planują powrót dopiero na starość.

Profil emigranta z czasem się zmieniał – w pierwszych latach dominowali mężczyźni w wieku 20–40 lat, następnie coraz częściej migrowały rodziny (całościowo lub dołączając do przybyłego wcześniej męża)⁵⁰. Były to już „osoby uwikłane w życie rodzinne, a potwierdzają nam to dane o stanie cywilnym, najczęściej stanu małżeńskiego, w młodym wieku”⁵¹.

Migranci zmieniają z czasem ocenę nowego miejsca zamieszkania, przesuując w przyszłość planowany termin powrotu lub podjęcie decyzji w tej sprawie. Wielu polskich imigrantów łączy pozornie paradoksalna postawa – wieloletni pobyt, narastająca permanencja pobytu przy jednoczesnej niemożności określenia jego końca, a zarazem braku jednoznacznej decyzji o braku powrotu. Stąd

⁴⁶ Zob. Paulina Trevena, *How Comparable Are the Experiences of Poles to Those of Other EE Migrants in the UK?*, April 2015 Presentation at the School of Slavonic and East European Studies, University College London, dostęp 12.01.2017, http://www.gla.ac.uk/media/media_407548_en.pdf.

⁴⁷ Friedrich, *Linking Northern*, 15.

⁴⁸ Zob. szerzej Emilia Piętka-Nykaza, Derek McGhee, „EU Post-Accession Polish Migrants Trajectories and Their Settlement Practices in Scotland”, *Journal of Ethnic and Migration Studies* (2016): 14, dostęp 13.01.2017, <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2016.1241137>.

⁴⁹ Zob. szerzej John Eade, Stephen Drinkwater, Michal Garapich, *Polscy migranci w Londynie – klasa społeczna i etniczność* (University of Surrey: Center for Research on Nationalism, Ethnicity and Multiculturalism, 2006); Gacek, „Strategie migracyjne”, 112–113.

⁵⁰ Zob. White, *Polish Migration*, 3.

⁵¹ Slany, Ślusarczyk, „Migracje zagraniczne”, 22.

stawiane z czasem tezy o nowej formie migracji – płynnej, w której emigranci rozbudowują więzi w nowym miejscu zamieszkania, zachowując jednak silne związki o różnym charakterze z krajem ojczystym⁵². Badacze podkreślają elastyczność polskich migrantów w Szkocji, którzy zazwyczaj bardzo dobrze sobie radzą z problemami związanymi z adaptacją do nowego otoczenia⁵³, co bywa czasem wyjaśniane za pomocą tzw. efektu zdrowego migranta⁵⁴. Przedłużenie pobytu ma silny związek z poczuciem bezpieczeństwa i stabilności w miejscu zamieszkania w Szkocji⁵⁵. W tym kontekście szczególnie interesujące może być badanie postaw polskich emigrantów w Szkocji po Brexicie.

Młodzi migranci, którzy przyjechali do pracy korzystając z agencji rekrutacyjnych, są najbardziej skłonni do wewnętrznej mobilności. Najmniejszą mobilność wykazują rodzice dzieci (zwłaszcza w wieku szkolnym), a także ci, którzy zostali „ściągnięci” przez sieć (rodzinną lub przyjaciół)⁵⁶. Młodzi i bezdzietni migranci przenoszą się z terenów wiejskich do miejskich. Migranci z rodzinami, jeżeli zmieniają miejsce zamieszkania, to najczęściej w przeciwnym kierunku. Warto zwrócić uwagę, że polskie społeczeństwo jako takie wykazuje bardzo niską mobilność wewnętrzną. Shubin i Dickey zwracają uwagę, że imigranci z Polski nie podlegają asymilacji, a raczej osiedlają się zachowując mobilność i tworząc transregionalne i transnarodowe tożsamości⁵⁷; badacze nazywają ich praktyki hybrydowymi.

Ośrodkiem aktywności Polonii w Szkocji jest bez wątpienia Edynburg. Tam ma siedzibę większość polskich mediów (na terenie Szkocji działa łącznie 5 stacji radiowych i 5 papierowych gazet w języku polskim), tam działa też Rada Stowarzyszeń Polskich. Podstawą struktur polonijnych w całej Szkocji są polskie parafie i szkoły sobotnie⁵⁸. Ważną rolę integracyjną w tej fali migracyjnej odgrywa Internet. Oprócz specjalnie dedykowanych stron internetowych (najważniejsza

⁵² Zob. Piętka-Nykaza, McGhee, „EU Post-Accession”, 13.

⁵³ Zob. szerzej Heide Weishaar, „‘You Have to Be Flexible’ – Coping among Polish Migrant Workers in Scotland”, *Health & Place* 16 (2010): 820–27; taż, „Consequences of International Migration: A Qualitative Study on Stress among Polish Migrant Workers in Scotland”, *Public Health* 122 (2008): 1250–1256.

⁵⁴ David Walsh, Gerry McCartney, Chik Collins, Martin Taulbut, David Batty, *History, Politics and Vulnerability: Explaining Excess Mortality in Scotland and Glasgow* (Glasgow: Glasgow Centre for Population Health/NHS Health Scotland, 2016).

⁵⁵ Zob. Piętka-Nykaza, McGhee, „EU Post-Accession”, 15.

⁵⁶ Zob. Paulina Trevena, Derek McGhee, Sue Heath, „Location, Location? A Critical Examination of Patterns and Determinants of Internal Mobility Among Post-Accession Polish Migrants in the UK”, *Population, Space and Place* 19 (2013): 683.

⁵⁷ Zob. Sergei Shubin, Heather Dickey, „Integration and Mobility of Eastern European Migrants in Scotland”, *Environment and Planning* 45 (2013): 2960, 2974–2975.

⁵⁸ Zob. szerzej Jacek Kucharczyk, *Nic o nas bez nas. Partycypacja obywatelska Polaków w Wielkiej Brytanii*, (Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2013), 59–62.

to emitonet), funkcjonuje wiele forów oraz grup facebookowych, które skupiają znaczną liczbę Polaków mieszkających w danych miastach lub regionach Szkocji.

Dynamicznie zwiększa się także liczba polskich dzieci w szkołach – w samym Aberdeen w 2015 roku 1152 dzieci posługiwało się językiem polskim. Dzieci te wykazują tendencję do utrzymania więzi w obrębie grupy etnicznej, niezależnie od różnic w długości pobytu w Szkocji i nawet w przypadku pojedynczych polskich dzieci w klasach, przerwy często spędzają razem⁵⁹.

Problematyka integracji społeczności polskiej w Szkocji jest wielopłaszczyznowa. Stopień zintegrowania zależy jest w dużym stopniu od cech społecznych i demograficznych imigrantów – proces ten najszerzej zachodzi wśród imigranckiej „elity”, czyli naukowców, wykwalifikowanych specjalistów czy przedsiębiorców. Pozytywnie ocenia się też zaangażowanie polskich matek dzieci uczęszczających do szkockich szkół.

Wielu polskich imigrantów liczy na stworzenie „nowego domu” – nie tylko polepszenie sytuacji finansowej, ale także na zmianę stylu życia, redefinicję swojej sytuacji osobistej i rodzinnej. Jednocześnie jednak powszechną cechą zawodowej kariery Polaków jest praca poniżej kwalifikacji na najgorzej opłacanych stanowiskach, a rozwój zawodowy i zdobycie nowych umiejętności są poza ich zasięgiem. Do największych przeszkód należy zaliczyć barierę językową, postawy pracodawców, brak przekonania co do własnych umiejętności oraz nieuznanie zdobytych w Polsce kwalifikacji. Bariera językowa stanowi też najważniejszy problem w odniesieniu do korzystania przez imigrantów ze wsparcia w zakresie systemu ochrony zdrowia, gospodarki komunalnej czy opieki społecznej.

Wielu polskich imigrantów aktywnie uczestniczy w projektach i wydarzeniach realizowanych przez lokalne polskie organizacje, podczas których mogą wykorzystywać umiejętności pomijane w pracy zawodowej. Istnieje jednak przekonanie, że tego typu możliwości działania jest zbyt mało, często też istnieje problem z dotarciem z informacją do potencjalnych odbiorców⁶⁰.

Praca poniżej kwalifikacji utrudnia także integrację i nawiązywanie bezpośrednich relacji ze Szkotami. Współpracownikami polskich migrantów są często osoby znacznie gorzej wykształcone, o radykalnie odmiennych zainteresowaniach i światopoglądzie.

Nie można pominąć problemów związanych z dyskryminacją rasową i przestępstwami z nienawiści, zwłaszcza w uboższych częściach Szkocji. W lokalnych

⁵⁹ Stephen Dillon, *The Impact of Migrant Children in Glasgow Schools*, Research conducted by the author in collaboration with COSLA Strategic Migration Partnership and Glasgow City Council EAL Service, final report, 2013, 11–12.

⁶⁰ Zob. Polish Cultural Festival Association (PCFA), *The Experience of Polish-Scottish Integration in Scotland* (b.d.), 4–5, dostęp 20.12.2016, <http://polishscottishheritage.co.uk/wp-content/uploads/2013/10/The-Experience-of-Integration-Final-Report.pdf>.

społecznościach z negatywnym odbiorem spotykają się często naruszenia norm ze strony polskich imigrantów, takie jak zakłócanie ciszy nocnej, przepełnione mieszkania czy jazda samochodem po spożyciu alkoholu. Największą wrogość Polacy budzą tam, gdzie obecne jest poczucie rywalizacji o ograniczone dobra – pracę czy lokale komunalne⁶¹. Ale np. rejon Govan przed falą polskiej imigracji zmagał się z problemem depopulacji i rozwoju patologii społecznych, które – w powszechnym odczuciu – polska imigracja odmieniła⁶².

Polacy nie czują się właściwie reprezentowani w strukturach władzy politycznej i społeczeństwa obywatelskiego. Przyczyn takiego stanu rzeczy można upatrywać w braku odpowiedniej liczby lokalnych liderów, którzy reprezentowaliby polską społeczność oraz w poczuciu, że jako imigranci nie są uprawnieni do aktywności politycznej. Często wskazuje się też na brak wiedzy i umiejętności dotyczących angażowania się w struktury polityczne lub brak czasu. Z drugiej strony większość z nich deklaruje, że czują się obywatelami lokalnej społeczności (64%), choć powszechne jest poczucie, że rola ich jest ograniczona do bycia „beneficjentem” i „tymi, którzy potrzebują pomocy”⁶³, a nie pełnoprawnymi uczestnikami.

Interesującą inicjatywą jest Międzypartyjna Grupa Parlamentarna dotycząca Polski, gdzie kluczowe kwestie dotyczące tej społeczności mogą być omawiane między posłami do Parlamentu Szkockiego a przedstawicielami polskich organizacji⁶⁴. Grupa powstała w roku 2013 i była aktywna w drugiej połowie czwartej kadencji Parlamentu Szkockiego. Kolejne posiedzenia grupy planowane są na 2017 rok. Zakres działalności grupy dobrze oddaje wskazanie czterech działających w ramach grupy podgrup: biznes, kultura, edukacja oraz wsparcie (*support*)⁶⁵.

⁶¹ Zob. Rebecca Kay, Andrew Morrison, *Evidencing the Social and Cultural Benefits and Costs of Migration in Scotland*, A collaborative pilot research project between COSLA Strategic Migration Partnership (CSMP), Glasgow Refugee Asylum and Migration Network (GRAMNet) and the Centre for Russian, Central and East European Studies (CRCEES) at the University of Glasgow (b.d.), 5, dostęp 20.12.2016, http://www.migrationscotland.org.uk/uploads/files/documents/rebecca_kay_research_executive_summary_final.pdf.

⁶² Zob. szerzej Kay, Morrison, *Evidencing*, 10

⁶³ PCFA, *The Experience*, 24.

⁶⁴ Tamże, 28–29.

⁶⁵ Cross-Party Group Annual Return „Cross-Party Group on Poland” z 25.04.2015. Członkami grupy są organizacje takie, jak: Polish Cultural Festival Association, Polish Inverness Polish Association, Association for Migrant Integration, Consulate General of the Republic of Poland in Edinburgh, Scottish Polish Cultural Association, Scottish Family Business Association, Polish Professionals Forum, Emito.net, Polish Family Support Centre, Anderson Strathern Solicitors, Polish Language and Literature, University of Glasgow, Frederic Chopin Polish Centre for Culture and Education in Edinburgh, The European Movement in Scotland, No Boundaries School (Polish Saturday school), Polish Business Chamber in Scotland, Perth Polish Saturday School, FENIKS Counselling, Personal Development and Support Services, Polish Saturday School at

Polacy byli uprawnieni do głosowania w szkockim referendum niepodległościowym w 2014 roku i jako największa mniejszość etniczna w Szkocji byli adresatem działań kampanijnych, zwłaszcza ze strony zwolenników niepodległości. Dostrzegalna była aktywność takich organizacji, jak „Polish for Yes” czy „Yes Scotland!” Trudno jednak jednoznacznie zgodzić się z czasem stawianą tezą o wyraźnej przewadze zwolenników niepodległości w polskiej społeczności w Szkocji⁶⁶, zwłaszcza w kontekście niepewności dotyczącej statusu pobytu Polaków. Polacy mieszkający w Szkocji mogą także uczestniczyć w polskich wyborach, ale czynią to bardzo rzadko. W wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 roku wzięło udział tylko 563 osób, zaś w wyborach prezydenckich w 2015 roku – 5083⁶⁷.

Podsumowanie

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej oraz decyzja rządu Tony’ego Blaira o natychmiastowym otwarciu rynku pracy dla osób z nowych państw członkowskich zapoczątkowała jedną z największych w historii Polski i Wielkiej Brytanii fal migracyjnych. Znaczna część polskich emigrantów osiedliła się w Szkocji, szybko stając się najliczniejszą mniejszością etniczną na terenie tej szczególnej części kraju – o widocznej w wielu aspektach odrębności oraz niepodległościowych ambicjach. Polsko-szkockie migracje mają długą historię, której wcześniejsze kulminacje miały miejsce w XVII wieku oraz podczas II wojny światowej. Polscy emigranci na terenie Szkocji mają wiele cech wyróżniających, potwierdzonych przez dane pochodzące z różnych publicznych rejestrów i badań. Wydaje się, że w dużej mierze są one skutkiem dwóch okoliczności: struktury wiekowej osób migrujących z Polski do Szkocji oraz relatywnie niewielkiej odległości czasowej od chwili migracji. Do Szkocji migrowały najczęściej osoby młode, poniżej 35. roku życia, a sama migracja miała miejsce nie więcej niż 10 lat temu, a mniej niż 5 lat przed ostatnim spisem powszechnym, który dostarczył najpełniejszych danych dotyczących polskiej społeczności w Szkocji. Strategie migracyjne przyjęte

Polish Ex-Serviceman Club, Part of Art Gallery, Up Up Ltd, Sikorski Club Glasgow, Scotsbarszcz Magazine, Edinburgh World Heritage, Process Work, Gillespie Macandrew LLP, Polish Hub, Police Scotland, Gazeta Polonijna, Polish Chamber of Commerce, Universal Arts, Fife Migrants Forum, Association for the Promotion of Polish Language Abroad, Play Poland, Swietlica, Pangea Magazine, Fife Press.

⁶⁶ Por. Neil McGarvey, Gareth Mulvey, „Identities and Politics in the 2014 Scottish Independence Referendum: The Polish and Pakistani Experience”, w: *Pro-Independence Movements and Immigration: Discourse, Policy and Practice*, red. Roberta Medda-Windischer, Patricia Popelier (Leiden: Brill, 2016), 134.

⁶⁷ Czarnecka, *Analiza*, 17.

przez Polaków w Szkocji prowadzą niektórzy badacze do formułowania hipotez o migracji otwartej lub płynnej. W najbliższej przyszłości interesującym wyzwaniem badawczym może być określenie społeczno-politycznego wymiaru funkcjonowania polskiej mniejszości w Szkocji, w czasach Brexitu i odnawiających się dążeń secesyjnych.

Bibliografia

- Ascherson, Neal. „Ze słoniami w łóżku. Pokrewność szkocko-polskich doświadczeń w ciągu czterech stuleci”. *Przegląd Nauk Historycznych* 2 (2011): 155–167.
- Bera, Ryszard, Mariusz Korczyński. *Dystans społeczny emigrantów polskich wobec „obcych” i „innych”*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2012.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Edynburski Biuletyn Informacyjny (1949–)”. *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 13 (2010): 202–222.
- Czarnecka, Magdalena. *Analiza społeczności oraz środowiska polonijnego w Szkocji pod kątem przygotowania działań do kampanii profrekwencyjnej w ramach projektu „Jesteś u siebie, zagłosuj”*. Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2015.
- Dillon, Stephen. *The Impact of Migrant Children in Glasgow Schools*. Research conducted by the author in collaboration with COSLA Strategic Migration Partnership and Glasgow City Council EAL Service. Final report 2013.
- Duvell, Franck, Michal Garapich. „Polish Migration to the UK: Continuities and Discontinuities”. *Centre on Migration, Policy and Society Working Paper* 84 (2011).
- Eade, John, Stephen Drinkwater, Michal Garapich. *Polscy migranci w Londynie – klasa społeczna i etniczność*. University of Surrey: Center for Research on Nationalism, Ethnicity and Multiculturalism, 2006.
- Friedrich, Karin. *Linking Northern Communities Socially, Culturally and Economically: East European Immigration in Scotland*. Dostęp 10.01.2017. http://www.scottishinsight.ac.uk/Portals/50/Occasional%20papers/2.%20Occasional%20Paper%202_Linking%20Northern%20Communities.pdf.
- Gacek, Monika. „Strategie migracyjne Polaków po 2004 roku. Przypadek Szkocji”. *Pogranicze. Polish Borderland Studies* 1 (2013): 106–116.
- Gałka, Jadwiga. „Przestrzenne rozmieszczenie poakcesyjnych imigrantów z Polski”. *Prace Geograficzne* 129 (2012): 7–22.
- Gąsior-Niemiec, Anna. „Polscy emigranci wobec referendum w sprawie niepodległości Szkocji”. *Polityka i Społeczeństwo* 13 (2015): 40–55.
- Harris, Catherine, Dominique Moran, John R Bryson. „EU Accession Migration: National Insurance Number Allocations and the Geographies of Polish Labour Immigration to the UK”. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie* 103 (2012): 209–221.
- Harris, Catherine, Dominique Moran, John R Bryson. „Polish Labour Migration to the UK: Data Discrepancies, Migrant Distributions, and Indicators of Entrepreneurial Activity”. *Growth and Change* 46 (2015): 196–217.

- Kay, Rebecca, Andrew Morrison. *Evidencing the Social and Cultural Benefits and Costs of Migration in Scotland*. A collaborative pilot research project between COSLA Strategic Migration Partnership (CSMP), Glasgow Refugee Asylum and Migration Network (GRAMNet) and the Centre for Russian, Central and East European Studies (CRCEES) at the University of Glasgow (b.d.). Dostęp 20.12.2016. http://www.migrationscotland.org.uk/uploads/files/documents/rebecca_kay_research_executive_summary_final.pdf.
- Kowalski, Waldemar. *Wielka imigracja: Szkoci w Krakowie i Małopolsce w XVI – pierwszej połowie XVII wieku*. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2014.
- McCollum, David, Lorraine Cook, Canford Chiroro, Alison Platts, Franca MacLeod, Allan Findlay. *Spatial, Sectoral and Temporal Trends in A8 Migration to the UK 2004–2011. Evidence from the Worker Registration Scheme*. Southampton: University of Southampton, 2012.
- McGarvey, Neil, Gareth Mulvey. „Identities and Politics in the 2014 Scottish Independence Referendum: The Polish and Pakistani Experience”. W: *Pro-Independence Movements and Immigration: Discourse, Policy and Practice*, red. Roberta Medda-Windischer, Patricia Popelier, 134–162. Leiden: Brill, 2016.
- Moskal, Marta. „Language and Cultural Capital in School Experience of Polish Children in Scotland”. *Race Ethnicity and Education* 19 (2016): 141–160.
- Notatka informacyjna. *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2015*. Warszawa: GUS, 2016. Dostęp 15.01.2017. http://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5471/2/9/1/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_czasowej_emigracji_z_polski_w_latach_2004-2015.pdf.
- Okólski, Marek, John Salt. „Polish Emigration to the UK after 2004; Why Did So Many Come?”. *Central and Eastern European Migration Review* 3 (2014): 11–37.
- Packwood, Helen, Allan Findlay. *Immigration to Scotland and the Constitutional Change Debate: Geography, Difference and the Question of Scale*. Southampton: ESRC Centre for Population Chang, 2014.
- Piętka-Nykaza, Emilia, Derek McGhee. „EU Post-Accession Polish Migrants Trajectories and Their Settlement Practices in Scotland”. *Journal of Ethnic and Migration Studies* (2016): 1–17. Dostęp 13.01.2017. <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2016.1241137>.
- Rabindrakumar, Sumi. „Mapping Migration”. *The Guardian*, 27.02.2008. Dostęp 10.01.2017. <https://www.theguardian.com/society/2008/feb/27/immigrationand-publicservices.immigration>.
- Rogaly, Ben. „Intensification of Workplace Regimes in British Horticulture: The Role of Migrant Workers”. *Population, Space and Place Volume* 14 (2008): 497–510.
- Shubin, Sergei, Heather Dickey. „Integration and Mobility of Eastern European Migrants in Scotland”. *Environment and Planning* 45 (2013): 2959–2979.
- Slany, Krystyna, Magdalena Ślusarczyk. „Migracje zagraniczne Polaków w świetle NSP 2011. Trendy i charakterystyki socjo-demograficzne”. W: *Młoda polska emigracja w UE jako przedmiot badań psychologicznych, socjologicznych i kulturowych*, red.

- Dorota Praszalowicz, Magdalena Łuzniak-Piecha, Joanna Kulpińska, 1–26. Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Umiejętności, 2013.
- Sword, Keith. *Identity in Flux: the Polish Community in Britain*. London: School of Slavonic and East European Studies University of London, 1996.
- Trevena, Paulina. *How Comparable Are the Experiences of Poles to Those of Other EE Migrants in the UK?* April 2015 presentation at the School of Slavonic and East European Studies, University College London. Dostęp 12.01.2017. http://www.gla.ac.uk/media/media_407548_en.pdf.
- Trevena, Paulina, Derek McGhee, Sue Heath. „Location, Location? A Critical Examination of Patterns and Determinants of Internal Mobility Among Post-Accession Polish Migrants in the UK”. *Population, Space and Place* 19 (2013): 671–687.
- Weishaar, Heide. „Consequences of International Migration: A Qualitative Study on Stress among Polish Migrant Workers in Scotland”. *Public Health* 122 (2008): 1250–1256.
- Weishaar, Heide. „‘You Have to Be Flexible’ – Coping among Polish Migrant Workers in Scotland”. *Health & Place* 16 (2010): 820–827.
- White, Anne. *Polish Migration in the UK – Local Experiences and Effects*. AHRC Connected Communities Symposium: Understanding Local Experiences and Effects of New Migration. Sheffield, 2011. Dostęp 5.01.2017. http://opus.bath.ac.uk/26615/1/A._White_Polish_Migration_in_the_UK.pdf.
- Wiśniowski, Arkadiusz. „Combining Labour Force Survey Data to Estimate Migration Flows: The Case of Migration from Poland to the UK”. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)* 180 (2016): 185–202.
- Zubrzycki, Jerzy. *Polish Immigrants in Britain. A Study of Adjustment*. Haga: Martinus Nijhoff, 1956.

Polska migracja do Szkocji po akcesji do Unii Europejskiej

Streszczenie

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej oraz decyzja rządu Tony’ego Blaira o natychmiastowym otwarciu rynku pracy dla osób z nowych państw członkowskich wraz z szeregiem innych okoliczności zapoczątkowała jedną z największych w historii Polski i Wielkiej Brytanii fal migracyjnych. Znaczna część polskich emigrantów osiedliła się w Szkocji, szybko stając się najliczniejszą mniejszością etniczną na terenie tej szczególnej części kraju – o widocznej w wielu aspektach odrębności oraz niepodległościowych ambicjach. Polscy emigranci na terenie Szkocji mają szereg cech wyróżniających, potwierdzonych przez dane pochodzące z różnych publicznych rejestrów i badań. Wydaje się jednak, że w dużej mierze są one skutkiem dwóch okoliczności: struktury wiekowej osób migrujących z Polski do Szkocji oraz relatywnie niewielkiej odległości czasowej od chwili migracji. Do Szkocji migrowały najczęściej osoby młode, poniżej 35. roku

życia, a sama migracja miała miejsce nie więcej niż 10 lat temu, a mniej niż 5 lat przed ostatnim spisem powszechnym, który dostarczył najpełniejszych danych dotyczących polskiej społeczności w Szkocji. Strategie migracyjne przyjęte przez Polaków w Szkocji prowadzą niektórych badaczy do formułowania hipotez o migracji otwartej lub płynnej.

Słowa kluczowe: migracja, Polska, Wielka Brytania, Szkocja, mniejszość etniczna, integracja

The Polish Migration to Scotland after the Accession of Poland to the European Union

Summary

The accession of Poland to the European Union and Tony Blair's decision to immediately open the British labour market for people from the new member states and some other factors have initiated one of the biggest wave of migration in the history of Poland and Great Britain. A significant part of Polish migrants have settled down in Scotland, and quickly have become the most numerous ethnic minority in the region that differ substantially from the other parts of the United Kingdom and where pro-independence ambitions are quite strong. In most cases the Polish migrants to Scotland are below 35 years old, and the migration took place not more than ten years ago, and not less than five years before the latest census, which provided the most comprehensive data on the Polish community in Scotland. The migration strategies applied by the Poles in Scotland make some researchers formulate hypotheses of open or fluid migration.

Keywords: migration, Poland, Great Britain, Scotland, ethnic minority, integration